

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sognepræst
Conrad Chr. Gjemzøe

*Om en tragisk livsskæbne samt nogle
spredte bidrag til Nordrup-Farendløse
sognes historie*

Af
NIELS FR. RASMUSSEN

I taknemmelighed over den inspiration
for livet, som jeg har modtaget i
Farenløse skole og kirke, udsender
jeg dette lille historiske arbejde

Ryeshus 1970

NIELS FR. RASMUSSEN

Farenløse kirke.

*Hvert skimlet Skrift, hver skjoldet Alterbog
har gemt et Gran af Slægters Ve og Vaade,
nu skal de røbe mig, hvad Vej jeg drog,
og løfte mig en Flig af Livets Gaade.*

JEPPE AAKJÆR

Lærer K. G. Jensen og frue med Farendløse skoles elever 1918.

Conrad Chr. Gjemzøe

Sognepræst til Nordrup og Farringløse Menigheder 1799–1815
Afskediget ved Højesterets Dom af 23/10 1815

Af Niels Fr. Rasmussen

Pastor Gjemzøe var københavner, – lad det være sagt straks, da dette muligvis forklarer lidt om, hvorfor det gik så galt, som det gik.

Hans fader var inspektør ved Nyboder, og om sine ungdomsår forklarede han selv ved en af de mange retssager, han senere blev impliceret i, at han blev student i året 1788 og tog filosoficum året derefter, i hvilken tid han uafbrudt opholdt sig i København, hvor han forblev til 1793, han gav i denne tid undervisning i Borgerdydsskolen og i forskellige private hjem bl. a. hos tobaksfabrikant Bech.

I året 1793 kom han til Kiels Universitet for at studere videre, her opholdt han sig til 1795. Han nævner en række professorer, hvis forelæsninger han hørte, men han nævner intet om, at han dér erhvervede sig theologisk embedseksamen, men det kan vel formodes.

1795 kom han til Spandet sogn ved Ribe, hos præsten Daniel Eiler, og var der og i omegnen til omtrent 1797 uden at have nogen egentlig bestemmelse, som han selv siger.

Det synes mærkværdigt, at han kan gå i Spandet i flere år uden nogen egentlig bestemmelse, men hvis man slår op i Wibergs Præstehistorie, ser man, at samme hr. pastor Eiler i 1790 var blevet gift med Frederikke Lovise Gjemzøe, og dette giver os lov til at antage, at det i virkeligheden var hans søster og svoger, der var præstefolk i Spandet, og dette er vel så også forklaringen på, at han har kunnet gå der i flere år uden at tage sig noget nyttigt til.

Iøvrigt var det nok også opholdet her i Spandet, der blev bestemmende for hans nærmeste fremtid, idet han 1798 blev personel kappellan hos provst Johan Brorson i nabosognet Gram. Ja, mere end det, han ægtede 1799 provstens datter, Marie. – Denne provst Brorson var iøvrigt søn af den store salmedigter af samme navn.

Nu kan man jo fundere over, om Gjemzøe først lærte Marie at kende, da han kom til Gram som kappellan, eller om han kom til Gram, fordi han allerede, da han opholdt sig i Spandet, havde lært Marie at kende.

Men lykkens hjul standsede ikke herved, for allerede d. 14/6 1799 blev Gjemzøe kaldet til sognepræst for Nordrup og Farringløse menigheder. Forklaringen herpå er ligetil, – det var jo greve Schack, Giesegård, der havde kaldsretten begge steder, og det ligger derfor meget nær at antage, at svigerfader, provst Brorson, har lagt et godt ord ind for de unge hos greven, da Nordrup præstekald netop blev ledigt ved pastor Henning U. Fugls død, – det var jo da rart at få de unge sat i vej. Provst Brorson døde iøvrigt d. 8/10 1799.

Men lykken varede kun kort; allerede 3. søndag efter påske 1800 begravede pastor Gjemzøe sin kone på Nordrup kirkegård, og samme dag blev deres hjemmedøbte barn, kaldet Jacob, fremstillet i kirken, båret af madam Eiler fra Græse præstegård (pastor D. Eiler var 1797 forflyttet fra Spandet til Græse i Nordsjælland). Faddere var pastor Eiler, Græse, forp. Hansen, Giesegård, jomfru Klestrup og fuldm. Neergård samme sted.

Hr. Gjemzøe har dog hurtigt ladet sig trøste, for da han 1801 d. 18/2 udfærdiger folketællingen for Nordrup sogn, opgav han sin kone som Susanne Elfrida Opidius, 24 år gl., gift 1. gang og sig selv som gift 2. gang. Til husstanden hørte iøvrigt Frederikke Opitius, konens søster, 23 år gl., Petrine Wedeking, husjomfru, 26 år gl., og Magdalene Brodersen, den afdøde kones efterladte datter, 11 år, samt tjenestefolk.

Store opgaver ventede pastor Gjemzøe i Nordrup. Præstekaldet havde i samfulde 51 år, fra 1748 til 1799, været betjent af pastor Henning U. Fugl, hvem biskop Balle så sent som ved en visitats i Nordrup 1796 omtaler som: „Kirkens ærværdige Olding, der stadig virker med sædvanlig Held og Kraft“, efter nærmere at have omtalt visitatsen, skriver biskoppen smukt: „Gud mangfoldiggør sine Mis-kundheder over sin tro Tjener i hans høje Alderdom“. Pastor Fugl døde d. 23/3 1799, 84 år gl.

Men hr. Fugl havde levet næsten hele sin tid i Nordrup som en ensom mand, frasepareret sin kone, og med præstegårdens avling bortforpagtet, så da præstegården brændte i året 1766, formåede han kun delvis at genopbygge den, det blev kun til et våningshus og en liden længe, som det hedder i en gammel synsforretning.

Pastor Gjemzøe udtrykker sig i en skrivelse til biskop Balle på følgende måde:

„I Aaret 1799 blev jeg kaldet her til Nordrup, hvor jeg forefandt en i Bund og Grund ganske forfalden Præstegaard. Stuelængen har jeg, som det ventelig er Deres Højærværdighed bekendt, ombygget, istandsat og betydelig forbedret, samt indrettet med anstændige Værelser, hvilket kostede mig, som uerfaren og ung kom hertil, at bygge henimod 1800 Rdl. Derved, og ved andre, uundgaaelige Fornødenheders Anskaffelse, kom jeg, som selv ingen Formue havde, men kun tomme Hænder, i en betydelig Gæld, og fik desuden med haarde og paatrængende Creditorer at gøre.

Disse stormede som glubende Ulve i Aaret 1801 ind paa mig om Betaling, og for at sikkerstille mig imod disse grusomme Overfald, som de truede mig med, saa saa jeg mig nødsaget til i Begyndelsen af Aaret 1802 at opgive mit Bo. (Se herom Danske Lovs, 5. Bog, 14. Cap. § 40). Ved mine Commissærer Hr. Provst Schrøder i Ringsted og Procurator Hansen i Næstved, deres Mellemlhandling blev endelig i Augusti Maaned 1802 truffet den Ordning med Creditorerne, at jeg

aarlig af Kaldets Indkomster skulde afdrage 400 Rdl. til Gældens Afbetaling, og det blev tillige fastsat, at Tienden skulde realiseres til dette Formaal.

Ved dette aarlige Afdrags Tyngde, der er saa meget mere tryk-
kende for mig, som er en fattig Mand, der ej allene daglig mangler
Livets, men endog Legemets og Velanstændighedens første Fornøden-
heder, ikke har Evne til at dyrke min Lod, der for 1 Aar siden er
udskiftet, hvortil kommer, at min Kone hvert Aar har været i Barsel-
seng, og i de sidste 2 Aar næsten bestandig er sengeliggende, er min
Forfatning bleven saa meget sørgeligere og beklagelsesværdigere.“

Her mener jeg, at det med københavneren, – Nyboder-drengen –
kommer ind i billedet. Pastor Gjemzøe har formentlig savnet alle for-
udsætninger for at tilpasse sig et landmiljø og har derfor måttet betale
dyre lærepenge. Selv indrømmer han jo da også, at han var ung og
uerfaren, da han kom til Nordrup, – det sidste var i ethvert fald
rigtigt.

Provsten, hr. Knudsvig i Haraldsted, har imidlertid en anden for-
klaring, han skriver bl. a. følgende til biskop Balle: „Pastor Gjemzøes
yderlig slette og giældbundne Forfatning maa efter al Formodning

Nordrup præstegård, som den formentlig så ud, da pastor Gjemzøe beboede den.
Tegning af Georg Kæstel, Høm, på grundlag af synsforretninger og andre
samtidige oplysninger.

have sin Grund i hans Levemaade og Forhold, førend han kom til Embedet her, thi det er umuligt, at han i sin korte Embedstid kan have paadraget sig den store Gield, til hvis aarlige Betaling den vigtigste Del af hans Indkomster maa anvendes. -- --

Det kan imidlertid ikke nægtes, at Nød og Trang i hans Hus er paa denne Tid meget stor, og at hans arme Kone med Børn er i en beklagelig Tilstand, jeg har derfor sørget for, at dem gives de 5 Rdl., som Deres Højædle Højærværdighed gunstigt har forundt hende, er bleven hende selv tilstillet, hvilket vil være hende en god Hjælp til at raade Bod paa hendes Trang til de yderste Nødvendigheder i Huset.

Hun fortjener efter alt det, jeg ved om hende, en bedre Skæbne end den, hun i sit Ægteskab maa friste.“

Men hvordan det end kan være sket, så var altså den frygteligste nød tilstede i Nordrup præstegård. Pastor Gjemzøe fortsætter sit allerede omtalte brev til biskoppen således:

„Ikke allene savner jeg, som allerede omtalt, den daglige og nødvendige Føde og Underhold for mig og mine, men endog de fornødne Velanstændigheds Klæder til os alle, og desuden er jeg i den uundgaaelige Nødvendighed at skulde, i denne Sommer (1804) bygge en Udlænge, thi jeg har til Præstegaarden ikke mere end 12 Fag Udhus.

Min Forfatning kan altsaa i Sandhed kaldes beklagelsesværdig, og dens haarde Tryk lader sig bedre føle end beskrive, den har selv, medens jeg skriver dette, kostet mig mange vemodige Taarer, maatte kun min Kones hemmelige, men daglige Sorg og Bekymring røre menneskekierlige Hjerter til Medlidenhed med os arme lidende.

Jeg har paa adskillige Steder forsøgt, om muligt, at kunne tilvejebringe et Pengelaan, hvorved kunne afhjælpes, saavel mit Huses Trang, som og til en Længes Opbyggelse, men alt har, Gud bedre mig, desværre været ganske umuligt for mig arme ulykkelige Mand.

Der er altsaa kun een Udvej tilbage for mig til at forsøge paa at udfri mig og mine fra Kummerens og Armodens fortærende Nag og

ødelæggende Græmmelse, denne nemlig, at anraabe Deres Højærværdighed, for Guds og for Christi Skyld om Forbarmelse over mig og min ulykkelige Familie, derved, at De vil have den Godhed for mig, ved Deres Opmuntring og anbefaling at formaa mine Herrer Embedsbrødre i Stiftet til efter Evne og Hjertelag at bidrage deres til en fattig og virkelig i flere Henseender nødlidende Religions Lærer og hans Families Befrielse fra den Kummerlighedens og Elendighedens Afgrund, ved hvis Bredder vi alle næsten haabløse ere. Og en Subskription i denne Hensigt, jo før des bedre, maatte blive aabnet for mig, thi jeg trænger i Sandhed til øjeblikkelig og hastig Hjælp, da jeg er ganske blottet for alle Fornødheder lige til een Skilling, og min Kones Sygdom forværres meget daglig ved de idelige Sorger og Bekymringer for Udkommet, under hvilke hun sukker.

Med Kone og Børn anbefaler jeg mig da til Deres Højærværdigheds Forsorg, og jeg har det faste og urokkelige Haab til den algode Gud, der for Christi Skyld ikke vil lade sin Tjener forsmægte under Nødens haarde Tryk, at Deres Højærværdighed bliver et Middel i Guds Haand til en fattig forarmet og betrængt, men dog retskaffen og redelig Jesu Religionstjeners og hans Families Ophjælpning. — —“

Her må vi vist slutte citatet, skønt brevet fortsætter. Dette lange citat er medtaget, fordi selve dets form, måske mere end dets indhold, giver et godt bidrag til en karakteristik af pastor Gjemzøe.

Man forstår godt provst Knudsvig, når han skriver: „Jeg ved af mange Erfaringer, at han (Gjemzøe) er i Stand til at forsøge alt for at skaffe sig Penge, ja, endog til at foretage sig det, som ikke giver hans Person og desværre heller ikke hans Embede synderlig Agtelse.“

Egentlig skulle man synes, at pastor Gjemzøe allerede her i starten af hans embedskarriere var kørt så fuldstændig fast, at en fortsættelse i embedet måtte være umulig, men nej! Endnu ca. 10 år skulle hengå med konflikter og økonomiske kriser i hælene på hinanden. Gamle lån afbetaltes med nye lån. Fogedforretninger fulgtes af tvangs-

auktioner, – økonomisk blev det til sidst en labyrint, som ingen kunne finde rede i, og derfor skal det heller ikke nu forsøges at udrede disse spegede tråde.

Dog bør det vel nævnes, at pastor Gjemzøe i 1805 blev suspenderet i et halvt år, medens en sag, anlagt mod ham af forp. Rasmussen, Ottestrup, for påstået uærlig omgang med pantsat gods stod på. Rets-sagen resulterede i, at Gjemzøe fik en bøde på 10 rdl. til fattiggassen, og forp. Rasmussen fik ret til at gøre sig betalt for sit tilgodehavende hos præsten, stort 736 rdl., ved at holde auktion over de pantsatte effekter. Dommen sluttede således: „Iøvrigt bør begge Parter for de mod hinanden uvedlagte Paastande fri at være“.

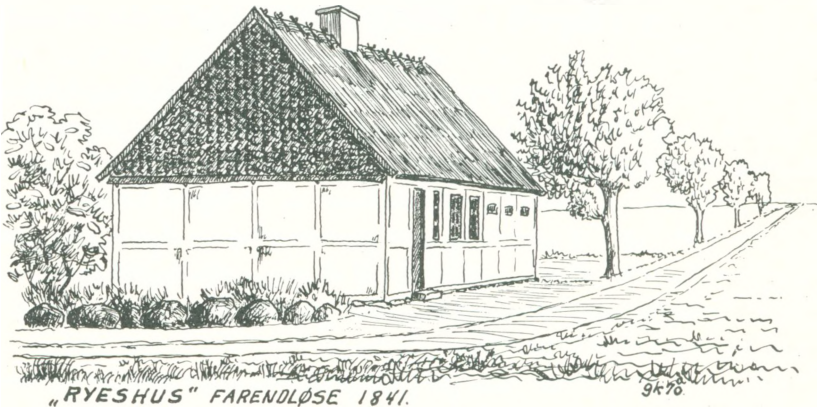
Det var, som allerede nævnt, store opgaver, der ventede pastor Gjemzøe i Nordrup–Farendløse sogne. Tiden var den sidste del af den frugtbare reformperiode, som almindeligt benævnes Landboreformernes tid.

Vi har allerede hørt om, hvorledes udskiftningen (1802) voldte pastor Gjemzøe, og sikkert mange andre end ham, store økonomiske bekymringer, – det er altid dyrt at investere i reformer.

Men der var flere andre reformer, som det i høj grad blev pastor Gjemzøes opgave at føre ud i livet, f. eks. Fattigloven af 1803 og Skolevæsenets Reorganisation, særlig det såkaldte provisoriske reglement for almueskolevæsenet på landet i Sjælland m.m. af 1806.

Tidligere havde fattigvæsenet været udøvet igennem den såkaldte herredskasse, men efter loven af 1803 blev det lagt ud i pastoraterne, og sognepræsterne blev gjort til selvskrevne formænd for de såkaldte fattigkommissioner, der foruden af præsten kom til at bestå af herredsfogeden og 3 a 4 sognemænd. Herredsfogederen mødte dog kun en enkelt gang om året. Det virkelige administrative arbejde kom til at påhvile sognepræsten og de udvalgte sognemænd, – de såkaldte fattigforstandere.

Det er vist ikke for meget sagt, at Fattigloven af 1803 var det før-

Ryeshuset beliggende ved sognevejen fra Farenløse, i skellet indtil Tvindelstrup bys marker, er et meget gammelt hussted. I en beretning fra 1795 skrives bl. a.: „Husets Navn er fra Alders Tid“. Samtlige bymænd i Farenløse betalte da 4 mark i grundskat af huset. Ved byens udskiftning i 1802 blev huset bestemt til nedbrydning, men pastor C. C. Gjemzøe købte det og tillagde det 5 td. land af Annexgårdens jord. Ryeshuset har siden 1803 og til dato været i samme slægts besiddelse.

ste skridt til den kommunale lovgivning, som senere er fortsat til denne dag.

Her i Nordrup-Farenløse kommune findes fattigprotokollerne helt tilbage til begyndelsen i 1803, og det er med den største respekt, at jeg derigennem har erfaret om det meget store arbejde, som fattigkommissionerne igennem årene udførte. En detailleret fremstilling af hele dette arbejde fortjener engang en fyldestgørende fremstilling, her kan kun gives nogle antydninger.

Først skulle formanden, i dette tilfælde pastor Gjemzøe, undersøge de fattiges tilstand og overfor kommissionen fremkomme med et forslag til deres forsørgelse indenfor hvert enkelt år. Herefter skulle hele kommissionen udarbejde en repartition (fordeling) på levering af de

til forsørgelsen nødvendige naturalier hos pastoratets hartkornsbrugere. Naturalierne bestod i brød, gryn, mel, malt, ærter, ost, smør og flæsk. Desuden skulle der udskrives penge hos de beboere, som ikke var hartkornsbrugere, dette sidste var altså en slags skatteligning og må nok have været en ømtålelig opgave.

Når dette var gjort, skulle man, kvartalsvis, samle alle disse naturalier i præstegården og derfra uddele dem til de fattige, som regel på deres bopæl, da mange af dem var invalider eller gamle og svage, – i sandhed et mægtigt arbejde, langt sværere at administrere end den folkepensions-check, hvormed sagen nu om dage ordnes.

Mange triste menneskeskæbner kan man erfare om ved at læse pastor Gjemzøes indstillinger til fattigkommissionens afgørelse. Vi tager en enkelt fra året 1804:

„A) Hmd. Hans Christensens Kone, Sidse Pedersdatter i Faringløse, barnefødt i Ørslev, 61 Aar, meget svagelig og har Skade i det ene Ben, hvorfra kommer, at hun ingenlunde er i Stand til at kunne fortjene sig noget til Livets Ophold.

Manden arbejder ved Bøndergaardenes og Husenes Opbyggelse (efter Udflytningen), men han bekymrer sig intet om hende og giver hende kun saare lidet til Hjælp, da han forøder, hvad han fortjener paa sig selv, – for det meste ved Drik. Hun har været gift med ham i 30 Aar og boet i Sognet i 12 Aar, hvor hun nu og da har faaet Almisse.

Paa Grund heraf kvalificerer hun sig virkelig til Commissionens Hjælp, endskønt Manden godt kunde ernære hende, eller dog efter Ævne bidrage til dendes Underholdning.“

Kommissionen bevilligede hende 2 skp. rug og 4 skp. byg, hvilken almisse uddeles til hende ad 2 gange, nemlig det halve nu og det andet halve til det forestående kvartal, thi det forventes, at manden selv i sommertiden kan fortjene til underhold såvel for sig som for hende.

Det er som om man øjner både fornuft og menneskelighed hos

pastor Gjemzøe, når man læser sådan en indstilling, – men han vidste jo også, hvad det var at være fattig.

Også på skolevæsenets område fik pastor Gjemzøe en stor opgave at løse i Nordrup–Farendløse. Pastoratets skolevæsen blev netop i hr. Gjemzøes første embedstid reorganiseret, først ved at en skole blev oprettet i sognet Farendløse i året 1800, dernæst ved at føre bestemmelserne i det såkaldte provisoriske reglement af 1806 ud i livet. Dette reglements § 33 bestemte, at der i alle sogne skulle oprettes skolekommissioner. Disse kommissioner skulle bestå af skole-patronen (største lodsejer) samt af sognepræsten og desuden af en eller to skoleforstandere. De sidst udnævntes af amtet blandt de hæderligste bønder i sognet.

Også skoleprotokollerne er her i Nordrup-Farendløse sogne intakt helt tilbage til 1809, og det har været spændende læsning, i dem at kunne følge slagets gang, for og imod pastor Gjemzøe. Ja, for det er vist ikke for meget sagt, at der netop på skolevæsenets område ud-kæmpedes en personlig kamp, kun svagt camoufleret under saglige synspunkter.

I Nordrup sogn kom skolekommissionen til at bestå af pastor Gjemzøe, godsforvalter Sonnesen, Giesegård, samt gmd. Hans Pedersen, Nordrup, og i Farringløse sogn af Gjemzøe, Sonnesen samt mølleren S. Sørensen (Schøller).

Lige fra skolekommissionernes første møde d. 18/9 1809 går pastor Gjemzøe i brechen for, hvad han i overensstemmelse med reglementets § 62 kalder uundgåeligen nødvendige anskaffelser til skolerne, såsom reparationer af inventariet, anskaffelse af skrivepapir, blæk m.m, men stadig bliver disse anskaffelser syltet med den motivering, at skolekassen savnede penge.

En sådan smålighed har selvfølgelig irriteret pastor Gjemzøe, der havde et mere rundhåndet syn på økonomiske sager.

Endelig forelå ved Farringløse skolekommissions møde d. 4/2 1811 et af snedker Schou i Klippede på kommissionens anmodning forfattet overslag på omkostningen af nogle hylder samt af kathedere og bordenes reparation, hvilket arbejde beløb sig til den summa 28 rd. Desuden fremlagde pastor Gjemzøe en fortegnelse over bekostningen af bøgernes med meres anskaffelse til den sum af 22 rdl. 4 skl.

Kommissionen fandt, at begge beløb burde approberes som værende aldeles nødvendige og desuden opmuntrende med hensyn til undervisningens fremme. Men da kassen ikke kunne afholde slig en udgift, havde kommissionen overensstemmende med § 53 i reglementet udnævnt 4 af de hæderligste mænd i distriktet, til i forening med sig at ligne det nødvendige beløb på skoledistriktets beboere, hvilken ligning samme dags eftermiddag efter dette mødes afslutning ville ske, på det, at overslag tilligemed ligningen kan vorde amtsdirektionen tilstillet til approbation — — —

Det kom dog til at gå anderledes. — Allerede d. 12/2 så skolepatronen sig nødsaget til påny at sammenkalde kommissionen i anledning af, at de 4 udnævnte „hæderlige“ mænd, gårdmændene Hans Rasmussen, Mads Sørensen, yngste Niels Hansen og Anders Madsen havde vægret sig ved at underskrive den ved mødet d. 4/2 forfattede ligning. De 4 mænd, som også var tilstede ved mødet d. 12/2, motiverede deres vægring med, at den dem forelagte ligning ej var således som den af dem i forening med komm. d. 4/3 i concept var blevet affattet, men tilstod derhos, at de ikke ville underskrive den af den årsag, at de ikke turde eller måtte for de andre af skoledistriktets beboere, som havde udtrykkeligen forbudt dem at underskrive. — Skolekommissionen erklærede til slut, at den så sig nødsaget til at indbringe de 4 „hæderlige“ mænds uvillighed til at underskrive den affattede ligning, som de andre beboeres modvillighed i at bidrage til ungdommens oplysnings fremme for amtet, til dettes videre foranstaltning.

Allerede samme dag tog sognets bønder dog sagen i deres egen hånd og indsendte følgende klage til amtet:

„Underdanigst Pro Memoria

Vi Farringløse Sogns Beboere besværer os over den Sum, som Skolecommissionen har paalagt os, omtrent nogle og 40 Rigsdaler, da vi synes ikke, at de Mangler behøves til Skolen som Commissionen har paalagt os, nemlig til Bøgerne og Skolen m.m. da disse og misbruger Skolen. Adskillige Gange er der holdt Komediespil og Legestue for Byens Ungdom og Krigsfolk, og der har paa nærværende Tid været indtaget Inderste-folk. Ved saadanne Lejligheder kan Skolen snart blive spoleret, og da vi kun er få om at betale og vedligeholde Lejligheden, kan vi snart komme til at betale paa ny igen.

Ligeledes kedes vi Farringløse Sognemænd ved saadan en Præst (Gjemzøe), formedelst at ingen snart tør komme til Kirken for hans „Tig og Trygl“, baade for Pløjning og for Penge, og hvad videre, som kan forekomme, og naar han ikke kan faa sin Begæring opfyldt, saa truer han os med, at han skal huske os det efter, men paa hvad Maade ved vi ikke.

Farringløse og Tvindelstrup den 12. Februar 1811.“ Underskrevet af samtlige bønder, 16 ialt.

I en skrivelse dateret d. 14/2 udbeder amtet sig en forklaring om den påståede uorden ved Farringløse skole. Denne giver igen skolekommissionen anledning til et svar dateret d. 19/2. Dette lange svar kan selvfølgelig ikke finde plads her, men nogle hovedpunkter må refereres.

Skolekommissionen mener, at bøndernes egentlige og sikkerlig attræde hensigt har været skolegangens standsning på den måde, at mangel på inventarium i skolen om kort tid ville bringe kommissionen ude af stand til af læreren at fordre undervisningen givet efter de med reglementet stemmende forskrifter.

Angående skolestuens brug til marionetspil, da indrømmer kommissionen, at nogle i egnen indkvarterede soldater en aften har benyttet skolen til et sådant spil for at more sognets ungdom og ældre, – men ikke med kommissionens billigelse.

Kommissionen måtte også indrømme, at lærer Bohne havde indtaget skomager Fristrups stakkels husvilde familie i et værelse i lærerens private lejlighed, men det var sket i familiens yderste nød. Fristrup skal endog i sin store forlegenhed have budt en gmd. i Farringløse 20 rdl. for at få en hos ham ledig stue til beboelse, blot for i vinter, men forgæves.

Kommissionen udtaler til sidst håbet om, at amtet kan indse, hvor brydsomt, og med hvor megen modvillighed den må arbejde, og den imødeser roligt, hvorledes Farringløse skoledistrikts beboere bør anses for den af dem indgivne og tildels løgnagtige og modvillighed røbende klage bør anses.

Amtet kunne dog ikke helt godtage denne indberetning, men forlangte, at lærer Bohne skulle idømmes en mulkt på 2 rdl., og at Fristrups straks skulle fraflytte skolen.

Iøvrigt ulmer utilfredsheden stadig. På sit møde d. 4/3 går kommissionen hårdt i rette med forældre og husbønder, fordi de kun sender de kirkepligtige børn i kirke hveranden helligdag, skønt de ifølge reglementets § 17 skulle møde hver helligdag. Kirkepligtige var alle børn over 12 år. Konfirmanderne og de børn, som bedst kunne „holde tonen“, skulle anvises plads i koret for at hjælpe læreren med at lede sangen. Skolepatronen var til gengæld pligtig at sørge for siddepladser til dem.

Ved mødet d. 1/4 konstaterede kommissionen, at det nu var blevet bedre med børnenes kirkegang, men mener dog stadig, at Farringløse skoledistrikts beboere griber enhver lejlighed til at unddrage ungdommen fra at forbedres i deres kundskaber.

Den 6/5 foreligger skrivelse fra amtet, hvori man giver endeligt

afslag på at approbere den tidligere indsendte ligning, da der i overslaget var indbegreben bekostning af bøger og skrivemateriale m.m., hvilket skulle bekostes for den almindelige skolekasses regning, man forlangte derfor fra amtet et nyt overslag og en ny ligning.

Kommissionen udvalgte derfor 4 nye „hæderlige“ mænd til at affatte den forlangte ligning, på det at disse ikke skulde, ligesom de forrige, foranledige ubehageligheder med ligningens underskrift.

De nye mænd var: 1. Gmd. Chr. Pedersen, 2. Gmd. unge Niels Hansen, 3. Sognefoged Jens Jensen, alle af Farringløse samt 4: Gmd. Chr. Andersen, Tvindelstrup.

Men nu bryder et nyt uvejr løs. Den 27. og 28. maj kommer pastor Gjemzø på inspektion i Farringløse skole, og han finder dér meget at klage over, hvilket udløser en formelig papirkrig imellem de mange deri implicerede parter, således at en fuldstændig gengivelse deraf formentlig kunne fylde hele denne årbog.

Et sammentrængt referat af skolekommissionens betænkning (selvfølgelig uden hr. Gjemzø) til amtet, dateret d. 5/8 1811, vil dog give en antydning af, hvad sagen drejer sig om:

„At Skolelærer Bohne d. 27. Maj om Morgenen ikke før Kl. 7¼, om ej sildigere, kom ind i Skolen for at begynde Undervisningen, og saaledes straks fraveg det befalede, kan anses bevist ved hans egen Tilstaaelse, og saaledes har Pastor Gjemzø været berettiget til at advare ham, og paalægge ham for Fremtiden at begynde Bøn og Undervisning til rette Tid, hvilken Advarsel fornemmelig maa have været Anledning til den skændige Ordstrid imellem Præsten og Læreren, som bragte den sidste ude af Stand til derefter, paa Præstens Forlangende, at begynde Bøn og Undervisning.

At Præsten under det forefaldende d. 27/5 har udskældt Skolelæreren for Slyngel i Børnenes Paahør, er forklaret af Murer Albrecht fra Klippede og Søren Sørensen, Farringløse Mølle, men ingen af dem har kunnet erindre Samtalen fra Begyndelsen, dog har de sagt:

„at der blev udvist gensidige Grovheder fra begge Sider, saavel Præsten som Læreren, hvilket lader formode, hvad vi antager for rimeligt, at Skolelæreren har opponeret med den ham af Præsten givne Advarsel, og dette har været Aarsag til, at Præsten, forglemmende sit Embeds Medfør og sig selv, har udskældt Læreren. Hvilket af os ikke kan antages at ville være sket, hvis Læreren havde anhørt Præstens Advarsel uden Modsigelse, det han i Henseende til Undervisningens for sildige Paabegyndelse burde have gjort. — — —

Idet vi langt fra kan billige Præstens vist nok uanstændige og upassende Udtalelser mod Læreren, kan vi ej heller frifinde Sidstes lastværdige Opførsel mod Præsten, og det endmindre, fordi det stedse synes os, som Lærer Bohne fra Begyndelsen havde det i sin Magt at lette for ham, da han dog virkelig havde fejlet, ved beskeden Anhørelse af Præstens Erindringer, og givne Løfte om deres Efterlevelse og Undervisningens Paabegyndelse, at have undgaaet Uartighederne imod sig fra Præsten.“

(Nogle mindre væsentlige anklagepunkter må udgå).

At Lærer Bohne efter Præstens Angivelse og egen Tilstaaelse er gaaet ud af Kirken flere Gange under Gudstjenesten, hvor han med Børnene efter Reglementets § 17 antages at burde være bleven, kan vi ikke synes lovligt undskyldt med Lærerens Paastand om, at det var sket naar Tjenesten var begyndt Kl. 9, og han var fastende og derfor har fundet det nødvendige at gaa ud for at faa noget at spise, men da det er sket flere Gange, uden at Præsten har advaret ham om, at han forsaa sig med saadan en Udgang, maa dette anses som en formildende Omstændighed.

Det af Præsten paaklagede, at Bohne første Paaskedag nær havde glemt sin Pligt, at afhjælpe ham Messehagel og Skjorte, synes vi ikke burde være fremført, da Lærer Bohne blot var blevet opholdt et Øjeblik af andet lovligt Erinde.

Paa Grundlag af forestaaende er det sluttelig vor Formening, at

denne Tvistighed, der i sig selv fra Begyndelsen har været af saare Ubetydelighed, ganske havde kunnet hæves og standses, naar Præst og Lærer, – som de burde, enten det nu var i Samtale eller ved Embedspligters Opfyldelse, da havde vist gensidigt, hvor rigtigt, nyttigt og gavnligt det er, at en Præst og en Lærer omgaas i Enighed med hinanden, den første med en besindig Advarsel, naar den sidste fejler, og den sidste ved at følge den og rette sig derefter. Naar saadant havde været Tilfældet, da havde denne for Tiden værende Uenighed imellem begge sikkerlig af sig selv været intet eller bortfalden.

Vi er derfor af den Formening, at en alvorlig Irettesættelse baade til Præsten Hr. Gjemzøe og Degnen Bohne, fra den Højrespektive Amts Direktion selv for dette deres Forhold til hinanden, maa være nok og have lige saa gode Følger, som om Sagen enten kom videre eller, at den blev anset med en Mulkt.“

Underskrevet Sonnesen / Søren Sørensen.

Vi må her forlade denne sag for at tage fat på den næste. Lærer Bohne blev forøvrigt året efter forflyttet til Benløse og senere til Gyrestinge. Om hans sørgelige skæbne kan man læse i Johs. Jessen: Alsted og Ringsted Herreders Skolehistorie.

Næste gang, det går løs, bliver i Nordrup. Ved skolekommissionens møde d. 7/1 1812 anmærkede man på pastor Gjemzøes foranledning, at Giesegårds avlingsbestyrer hr. skovrider Henriksen stadig, uagtet at han bestandigt er blevet mulkteret derfor, afholder de på Giesegård brugte skolepligtige drenge fra at møde i skolen, hvilket præsten anser som modvillighed fra skovriderens side. Skolekommissionen mente heller ikke at kunne undlade at indberette skovrider Henriksens ulovlige forhold for amts-skoledirektionen, forventende dennes resolution om skolekommissionen fortsat skulle lade sig nøje med de direkte mulkters betaling, eller om det ikke var nødvendigt at indanke sagen for cancelliet.

Nu må det nok bemærkes, at godsforvalter Sonnesen ikke selv var

til stede ved dette møde, men var repræsenteret ved sin fulm. hr. M. Rasmussen, ellers var mødet formodentlig ikke faldet sådan ud.

Nu sker der det, at man fra skolepatronens side (Giesegård) simpelthen undlader at indberette sagen til amtet, og nøjes med, underhånden, at give skovrideren en venskabelig henstilling om at rette dette forhold, hvilket også sker.

På kommissionens næste møde d. 3/2 meddeler skolepatronen så, at han ikke har indsendt den omhandlede indberetning til amtet, og han forventer, at de andre medlemmer vil kunne tiltræde dette, da den ønskede bedring vedr. børnenes skolegang allerede nu var indtrådt.

Pastor Gjemzøe kunne dog ingenlunde tiltræde skolepatronens mening om denne sag, så meget mindre som de fremførte grunde var såre svage og i ingen henseende kunne undskylde det forhold, som skovrider Henriksen havde tilladt sig at udvise ved, gennem lang tid, at fraholde de på Giesegård tjenende drenge fra at søge skolen. Han refererer sig altså til kommissionens beslutning ved sidste møde og henstillede, at de øvrige medlemmer af komm.: „som Mænd af fast Karakter hverken af Frygt, Gunst eller Venskab vilde frafalde den een Gang tagne Beslutning, og altsaa indsende Sagen til Amts-Direktionen, da han ellers i modsat Fald selv vilde gøre det.“

Præsten karakteriserede endvidere sig selv som en, der lige så lidt i denne sag som forhen i nogen anden sag har ladet sig lede i sine handlinger enten af frygt, venskab eller personligt had, og han ville ønske for skolepatronen (fulm. Rasmussen) således at kunne retfærdiggøre sig sin fremfærd i denne sag.

Skriften i protokollen er meget afbleget og derfor svær at læse, men det kan dog ses, at præsten taler sig mere og mere op og ud-slynger den ene påstand efter den anden, samtidig med at han fremhæver sig selv som en mand, hvem Hans Kgl. Majestæt har betroet et offentligt embede og derfor er forpligtet til, såvidt hans virke angår, at våge og påtale, at ingen fortsættelig eller modvilligt overtræder et

hvilket som helst kongebud, især når dette har en så velgørende hensigt som ungdommens undervisning. Præsten erklærer endvidere, at hvis slige månedlige debatter, fremdeles af partiskhed eller venskab prægede, skulle finde sted, så han sig nødsaget til at indgå til cancelliet med en forestilling om, enten at vorde fritaget for slige ked-sommelige møder hvis øjemed ville blive hensigtsløse, eller hos højst-samme at udbede sig underretning om, hvorledes han i slige tilfælde havde at forholde sig, da han som den mand, hvem ungdommens undervisning og oplærelse i egentlig forstand er an betroet ikke agter sig for fremtiden at være i kommissionen.

Skolepatronens fuldmægtig, hr. Rasmussen, spurgte til sidst præsten, om han så agtede at indstille sagen, og det i dag passerede, til amtet, men derpå behagede det ikke præsten at svare, da det allerede forhen var bestemt.

Nu var der så også lagt hårdt op i Nordrup skolekommission, det ses dog ikke, hvorledes denne sag videre er forløbet, men d. 5. marts dør pastor Gjemzøes anden hustru af svindsot, som han selv oplyser i kirkebogen, og forvalter Sonnesen bliver syg og dør i begyndelsen af året 1813. – Måske har dette virket lidt afdæmpende på pastor Gjemzøe, dog næppe, snarere er det nye sager eller konflikter, der har krævet hans opmærksomhed.

Det blev allerede i maj måned 1811 af cancelliet og biskoppen pålagt pastor Gjemzøe at rense sig for de Farringløse gårdmænds fornærmelige udtalelser mod ham i skrivelsen til amtet d. 12/2 1811.

Sagen verserede for retten i lang tid. Birkedommer Huusher, Ringsted, førte den på pastor Gjemzøes vegne, mens prokurator Poulsen, Alstedgård, repræsenterede bønderne. Mange vidner blev afhørt og lange tingsvidner beskrevet, uden at noget afgørende nyt egentlig fremkom. Hr. Huusher skønnede, efter de foreliggende oplysninger, at ingen kunne have årsag til at besvære sig over hr. Gjemzøe, og at han

holder gudstjenester og andre embedsforretninger med al den højtidelighed og andagt, som disse forretninger udkræver, han påstod derfor, at den ommeldte besværing af 12/2 mortificeres og at bønderne tildømmes, hver for sig, at gøre præsten en passende afbigt og desuden hver for sig bøder til sognets fattigkasse, samt at de betaler alle sagens lovlige omkostninger.

Prokurator Poulsen mente selvfølgelig at kunne føre bevis for den stik modsatte opfattelse, – andet ville ikke være at vente, men der er dog grund til at referere, at et af de vidner, han førte i retten, nemlig ungtkarl Peder Hansen, tjenende hos sognefoged Jens Jensen. Dette vidne forklarede bl. a., at han har hørt, at pastor Gjemzøe, en gang i hans husbonds hus, forlangte penge til låns, men da hans husbonde ikke ville samtykke heri, sagde hr. Gjemzøe, at han nok skulle huske ham det. Vidnet havde også hørt sit husbond sige, at han ikke skøttede om at gå i kirke, da han ikke kunne nære sig for overhængsel af hr. Gjemzøe. – Det kan her indskydes, at Jens Jensen, som var en velhavende mand, gentagne gange forstrakte pastor Gjemzøe med kontanter, måske mere ved at afkøbe ham værdier end ved direkte lån. – Vidnet havde også hørt tale om, at Farringløse bymænd skulle have skjult sig for hr. Gjemzøe, når han er kommet til eller gået fra kirken. Såvidt Peder Hansen. Men hvilket resultat kom retten til? Jo, d. 15. juli 1812 forkyndte den følgende:

„Thi blive i denne Sag at kiende for Ret: De af Farringløse Sogns Gårdmænd i Skrivelse til Amtet eller Amtets Skole Direktion, af 12/2 1811 fremførte udtalelser om hr. Gjemzøe, bør døde og magtesløse at være, og ikke komme hr. Gjemzøe til Forklejnelse i nogen maade, men iøvrigt bør bemeldte Mænd for hans Tiltale i denne Sag fri at være.

Processens Omkostninger ophæves. I Diæt og Salær bør de Indstævnte betale Hr. Gjemzøes beskikkede Sagfører, Hr. Birkedommer

Huusher, 50 Rdl., som efterkommes inden 15 Dage efter denne Doms Forkyndelse under Execution.

Ringsted Herredsret, d. 15. Juli 1812.

Underskreven Petersen, Herredsfoged.“

Hermed havde denne sag nok været sluttet, om ikke pastor Gjemzø ved dens forkyndelse havde begået en formel forseelse ved selv at underskrive og desuden skriftligt at anmode sognefoged Anders Pedersen, Nordrup, om at påtegne domsakten, før denne af Nordrup sogns stævningsmænd, gårdmændene Jørgen Olsen og Hans Pedersen, var lovligt forkyndt for de domfældte gårdmænd i Farringløse sogn.

Af forhøret fremgår det, at stævningsmændene overfor præsten besværede sig over, at det var så vidtløftigt for dem at gå rundt til hver enkelt af Farringløse sogns gårdmænd og forkynde dommen, hvortil hr. Gjemzø svarede, at når blot dommen blev forkyndt for nogle af mændene, var det nok. Stævningsmændene gik derefter til Farringløse og fremlagde indholdet af dommen for Mads Sørensen, der erklærede sig fornøjet dermed, sognefoged Jens Jensen, der ligeledes erklærede sig fornøjet, også på Tvindelstrup mænds vegne.

Gl. Niels Hansen ligeledes fornøjet, Chr. Pedersen ligeledes, salig Hans Rasmussens enke, som ikke var fornøjet, anneksbonden Søren Nielsen var ikke hjemme, men hans kone sagde, at hendes mand var fornøjet med dommen. Flere steder var de ikke.

Da de kom tilbage til præsten og berettede for ham, hvem de havde været hos, sagde hr. Gjemzø, at når de benævnte mænd havde erklæret dem fornøjet med dommen, vidste han, at ingen andre havde noget at indvende derimod.

Sognefoged Anders Pedersen, Nordrup, blev også afhørt. Han tilstod at have skrevet påtegningerne på den ommeldte dom, tilligemed stævningsmændenes navne derunder, og han erklærede frimodigt, at han også ved andre lejligheder havde skrevet påtegninger for stæv-

ningsmændene, dels fordi de var så langt fra boende, og dels fordi de ikke kunne skrive ordentligt. Og da det var ham bevidst, at stævningsmændene havde været i Farringløse for at forkynde dommen, faldt han ikke i tvivl om, at dette var sket på behørig vis, da præsten bad ham om at påtegne den, hvad han derfor gjorde.

Som sagt en formel, men utilgivelig fejl, som lands-, over- samt hof- og stadsretten takserede til 400 rdl. sølvværdi i mulkt til pastor Gjemzøe, som ligeledes skulle udrede sagens omkostninger. Sognefogeden blev suspenderet, men hans sag i denne forbindelse er ikke videre undersøgt.

I marts måned 1813 blev pastor Gjemzøe for anden gang suspenderet fra sit embede.

Provst Mønster skriver derom til biskoppen d. 18/3:

„Saa snart Deres Højærværdigheds Skrivelse af 9. d. Maaned var mig i Hænde, rekommanderede jeg Pastor Gjemzøe samme, og paa-lagde ham, fra dens Modtagelse, at afholde sig fra samtlige præstelige Forretninger, og meldte ham, at Cappellanen Hr. M. Nielsen ufortøvet vilde komme, og at han indtil videre havde at afse ham Logi og forsyne ham med Kost og Varme, indtil det blev bestemt, hvad han skulde tillægges, og for at lette Sagen bad jeg Pastor Gjemzøe at gjøre sine Proportioner, han lovede dette, og jeg har ventet hans skriftlige Svar, men endnu ej faaet samme, jeg vil derfor ikke undlade at indberette, at alt fra min Side er iagttaget, og at jeg har tilskrevet Pastor M. Nielsen, at han ufortøvet havde at begive sig til Nordrup for at besørge Embedet i Suspensionstiden og melde mig sin Ankomst dertil.“ (Dette skete d. 22/3).

Og d. 10. maj skriver provsten igen til biskoppen, denne gang bl. a. følgende:

„I Følge Deres Højærværdigheds Skrivelse, har jeg søgt de forønskede Oplysninger, om den suspenderede Pastor Gjemzøes økonomiske

Forfatning hos Hr. Pastor Eiler, Slotsbjærgby. Og af hans Brev, som følger vedlagt, vil Deres Højærværdighed erfare bekræftet, hvad jeg forleden ytrede, at hans finansielle Forfatning er i den Grad derangeret, at man kan frygte, at Børnene ikke vil faa det daglige Brød, dersom han foruden at betale Kost og Logi, Lysning og Varme tillige skulde udrede noget virkeligt Honorar til Pastor M. Nielsen.“

Var det ringe med pastor Gjemzøe, må det vist indrømmes, at det blev endnu ringere med den konstituerede præst, Morten Nielsen. Han var både drikfældig og meget forsømmelig i sin embedsgerning.

Dette vil fremgå af følgende referat fra fattigprotokollen:

„1815 d. 17/2 blev en Fattigcommissions Samling atter afholdt i Nordrup. Samtlige Medlemmer var til Stede.

Hr. Pastor Nielsen var allerede for 14 Dage siden underrettet om, at Mødet i Dag ville blive afholdt og anmodet om at have Regnskabet for forrige Aar i Orden, men desuagtet mødte Hr. Nielsen uden at medbringe noget Regnskab, eller mindste Materiale dertil, ligesom han ej heller havde affattet Genpart af Forsørgelsesplanen for dette Aar, eller de af Amtet begærte Genparter af de ældre Regnskaber.

Da Fattigforstanderne havde klaget til Herredsfogden, at det ved sidste Almisseuddeling atter var gået meget uordentligt til, og at der formedelst Mangel af Tillysning ikke var bleven leveret, hvad de Fattige efter Forslaget skulde have, og det aldeles ikke var muligt at tilvejebringe nogen Orden i Fattigvæsenet, saa længe Hr. Pastor Nielsen skulde have dermed at bestille, og da det atter i Dag er Tilfældet, at Uddelingen formedelst samme Fejl fra Hr. Niensens Side, ej kan ske, og de Fattige saaledes ofte maa gaa forgæves, saa fandt Commissionen sig beføjet til at anmode Hr. Kirkesanger Brodersen om at paatage sig at tillyse og forestaa Almisseuddelingen, hvilket han ogsaa lovede at paatage sig. Godsforvalter Bogø, Giesegaard, lovede snarest muligt at affatte Regnskabet fra forrige Aar.

underskrevet *Harhof / Morten Nielsen / A. Bogø.*“

Man må uvilkårligt få det indtryk, at pastor Gjemzøe altid levede og åndede i retssager.

Havde han ikke store retssager gående, så forsømte han heller ikke små sager, som f. eks. med sine tjenestefolk eller med naboen, når dennes so havde rodet i hans have.

I året 1812 fik han en stor sag med en af sine naboer, gmd. Ole Olsen, hvis kone han havde overfaldet.

I et forhør i politiretten d. 10. august 1812 forklarede konen, Ellen Christiansdatter, at for 10 uger siden, da Nordrup skolekommission holdt møde i skolen, gik hun, da hendes mand som soldat lå i kongens tjeneste, til bemeldte skolekommission og bad om, at hendes pigebørn på 11 og 9 år måtte gå i skole hver sin dag, på det at hun kunne have een af dem hjemme ved små-kreaturerne, men hr. Gjemzøe svarede hertil, at hun kom for sent, eftersom mødet var sluttet og derfor kunne hendes begæring ikke opfyldes.

Samme dags aften gik hun i sin gårds jordlod, som ligger ved siden af præstens mark, og efter anmodning af præstens pige, som var ude at malke, gik hun over skellet ind i præstens mark for at se på koen, som var nær ved at kælte, og så kom præsten gående hen til dem, bærende en grøn bøgegren i hånden, hun bad da atter om, at han ville hjælpe hende med at lade de førnævnte pigebørn gå hver sin dag i skole, da hun så højlig trængte til een af dem ved kreaturerne, hvilket han også tidligere havde lovet hende skulle ske, men nu nægtede han det, fordi hun, efter præstens egne ord, havde henvendt sig til den storagtige degn i stedet for til ham. Og da hun sagde, at præsten og gmd. Hans Pedersen, Klippede, som medlem af kommissionen, havde sagt hende, at det godt kunne gå an, at lade pigebørnene skiftes til at gå i skole, sagde hr. Gjemzøe: „at det skulde hun og Degnen bare prøve på!“ – Ordskiftet fortsattes endnu nogen tid, – hvorpå præsten viste hende ud af sin mark, hvilket hun også straks iværksatte, men i Skellet kom han hen til hende og under udskælden for ludder m.v.

slog han hende med den i hånden havende bøgegren over den højre arm, venstre skulder og på ryggen, så at grenen gik i flere stykker, hvoraf hun tog det ene stykke, men dette stk. forsøgte præsten at tage fra hende med magt, de drogcs noget derom på vidnets mark, men hun holdt fast, derpå rendte præsten hende overende, alligevel fik han det ikke.

Præsten blev så stående stille, og efter at vidnet havde rejst sig og skammet ham ud, vedblev præsten at råbe og skælde hende ud, men hvad han egentlig sagde, kunne hun ikke forklare, da hun blev så forvirret af det mod hende forøvede overfald.

På politimesterens spørgsmål, om hr. Gjemzøe ytrede nogen hensigt til at vilde voldtage hende, svarede hun, at det kunne hun ikke sige noget om.

Så vidt Ole Olsens kone. – De mange andre vidneudsagn kan vi ikke fortabe os i, men må nøjes med at referere Ringsted Herredsrets dom:

„Thi bliver i denne Sag kiendt for Ret:

Indstevnte Sognepræst i Nordrup–Farringløse Hr. Conrad Chr. Gjemzøe bør for hans ulovlige Forhold imod Citanten Ole Olsens Hustru Ellen Christians Datter, bøde for tvende Staverhug 6 Gange 6 Lod Sølv og for Jordeskeb trende Gange 6 Lod Sølv, med 3 Rdl. for hvert Lod Sølv, hvilke Bøder (til)deles efter (Danske Lovs) 1–24–4 Artikkel. Ligeledes tilkiendes bemeldte Hr. Gjemzøe at betale til Chirurgus Græbel i Badskærerløn 5 Rbdl. og Sagens Omkostninger til Citanten efter lovlig Regning, hvorunder indbefattes til Sagføreren Hr. Prokurator Povelsen i Diæt og Sallarium 20 Rbdl. da Betaling for Befordring bortfalder efter Forordningen af 24/7 1789.

Ifølge det Ole Olsen allernådigst forundte Beneficium af 27/11 1812 udreder han Rettens Gebyr og Skriver Sallarium, samt det stemplede Papir, som til Sagen skulde have været forbrugt. – – –

Denne Dom efterkommes inden 15 Dage efter dens lovlige Forkyndelse under Execution.

Ringsted Herredsret d. 19. Maj 1813.   *Petersen*, Herredsfoged.

Når man betragter pastor Gjemzøes bevægede liv i Nordrup, kan man næsten ikke undgå at blive mindet om digtet om synderen og pateren, thi alt hvad han væltede sig ind i, kunne klares på den ene eller anden måde, så han beholdt sit høje embede, men da han greb til den udvej at pantsætte Nordrup kirkes alterbæger, så gik det ikke længere, – det var selvfølgelig også en grim streg.

Formentlig engang i året 1813 så kirkeværgen, sognefoged Anders Pedersen, sig foranlediget til at angive for øvrigheden, at pastor Gjemzøe havde pantsat kirkens alterbæger.

Denne sag blev først behandlet og pådømt ved en provsteret i Ringsted, senere ved Landemodet i København og sidst ved Højesteret.

Det siger sig selv, at dette har affødt et mægtig skriftligt Materiale til belysning af denne ejendommelige sag. Vi må, som ved de andre retssager, nøjes med et kort referat, – denne gang bygget på prokurator Tofts indlæg i Landemodet d. 12/4 1815.

Til indledning skal nævnes, at prokuratøren tilbageviste den påstand, som var fremsat i provsteretten, at angiveren, den suspendede sognefoged A.P., skulle være at betragte som præstens avindsmand, dette er, sagde han, ingenlunde bevist, og desuden som kirkeværge var det A.P.s fuldkomne pligt at angive præsten.

Fuldmægtigen mente iøvrigt at kunne fastslå følgende:

„At Pastor Gjemzøe en Dag i Slutningen af Maj Måned 1812 anmodede Gmd. Ole Olsen i Nordrup om et Laan paa 14 a 15 Rdl. under Foregivende af, at han skulle bruge dem til at indkøbe Fourage for, imod at han stillede Kirkens Kalk til Sikkerhed herfor. Men da O.O. ikke vilde indvillige heri, blev der intet af den planlagte Pant-

sættelse. Præsten udtalte ved denne Lejlighed, at Bægeret kun kunne pantsættes til „troe“ Folk, da det ellers kunde koste ham hans Kjøle.“

Engang i året 1812 henvendte præsten sig ligeledes til den konstituerede sognefoged, Hans Pedersen i Nordrup, om et lån, imod at sætte kirkens disk og kalk i pant, men H.P. foreholdt præsten det ulovlige i en sådan handling og ville ikke indlade sig på noget sådant. Også til Hans Pedersen udtalte præsten, at han måtte være ham tro, da det ellers kunne koste ham hans kjøle.

Bedre gik det, da præsten i sommeren 1812 også anmodede aftægtsmand Jørgen Hansen i Nordrup om at låne nogle penge på kirkens alterbæger. Jørgen Hansen foreholdt ligesom de foregående præsten det urigtige i hans handlemåde, men han vedblev med sin een gang tagne beslutning og sagde, at det nok kunne lade sig gøre for en kort tid. – Præsten fik de ønskede penge.

Omtrent en 8 dages tid herefter kom præsten igen hos Jørgen Hansen og bad om at få det pantsatte bæger udleveret, da det skulle bruges. Han fik bægeret udleveret uden at tilbagebetale det, som han derpå havde lånt.

Endelig i midten af året 1813 kom pastor Gjemzøe ud til hmd. Anders Pedersen i Nordrup Hestehaugehus og anmodede denne om at låne sig 20 rdl. mod at tilbyde alterbægeret i pant. Anders Pedersen nægtede først at ville låne ham noget derpå, men efter at præsten idelig havde gentaget sin anmodning med mange beklagelser om, at han intet brød havde, lånte A. Pedersen præsten 20 rdl., hvorpå han fik bægeret i pant. Et par dage efter denne ulovlige pantsættelse var sket, kom præstens sønner ud til Anders P. for at få alterbægeret, hvilket de også fik.

Det var hermed, efter prokuratorens formening, tilstrækkelig godtgjort og uden for mindste tvivl, at tiltalte pastor Gjemzøe, har flere gange pantsat eller tilbuden pantsættelse af Nordrup kirkes kalk, og vil desårsag Danske Lovs 5–7–15 in casu, først og fremmest være at

anvende på tiltalte, der ifølge hans embeds stilling må antages at være langt over den kriminelle lavalder.

Man må dernæst tage hensyn til, at tiltalte selv har været så fuldkommen overbevist om hans ulovlige handlings følger, da han endog har ytret, at den kunne koste ham hans embede, eller som han siger, hans kjole.

Endvidere må der tages hensyn til, at enhver, der med fuldkommen bevidsthed gør sig skyldig i handlinger, for hvilke loven bestemmer embeds tab som straf, gør sig uværdig til enhver stilling, der kræver agtelse og tillid, så er det klart, at når tiltalte så aldeles har kunnet vanære den stand og forråde det kald, han er sat i, og ganske tilside-sætte de pligter, som ej alene naturens lov, men også de positive love: in specie Danske Lovs 2 Bogs 11 Capitel – har anvist ham at agte på, og så må der endeligen henses til de ham tidligere overgangne domme og de tiltaler, han for tiden er sat under.

Så er det indlysende, at tiltalte ikke uden til almindelig forargelse og hans læreembedes nedværdigelse kan vedblive at være i hans embede og stand, men bør derfra afskediges.

I henhold til alt det foranførte skal jeg herved ærbødigst påstå: At den paaankede Provsterets Dom vorder stadfæstet, samt at Tiltalte idømmes de af denne Sags Appel flydende Omkostninger. – Saaledes har jeg den Ære at indlade Sagen til Dom.

Såvidt prokuratoren.

Landemodets præmisser til dommen er meget omfattende, her skal kun anføres følgende: „At Landemodet aldeles bifalder Provsterettens Mening om Tiltaltes Fjernelse fra det embede, han med Tilside-sættelse af egen Agtelse saa uværdigen har beklædt. Ej allene hans Forhold under nærværende Sag, men ogsaa de øvrige ham overgangne Domme beviser ham som en Mand, der ligegyldig for Religionens Højhed og Værd, har bevist sig aldeles uskikket og uværdig til at være dens Talsmand, han har i den Grad vanæret sin Stand og sit

Kald, at han har tildraget sig sine Menighedens Ringeagt, som han ellers ifølge Danske Lovs 2–11– o.s.v. ved sit gode Eksempel, Levned og Lærdom skulde opbygge – – –

Man kan med Kundskab om Tiltaltes Levned og Forhold, intet Øjeblik være i Tvivl om, at han bør have sit Embede som Præst og Religionens Lærer forbudt. – – –“

Er præmisserne lange og omstændelige, så er dommen til gengæld kort:

„Thi kiendes for Ret:

Tiltalte Conrad Christian Gjemzøe bør have sit Embede som Sognepræst til Nordrup og Farringløse Menigheder forbrudt.“

Pastor Gjebzøe appellerede Landemodedommen til Højesteret, – hvad han så end mente at kunne vinde derved.

Højesteretsdommen faldt d. 23. okt., og dermed var Gjemzøes gejstlige karriere for stedse slut.

Det sidste, vi hører fra pastor Gjemzøes hånd, er en bønsskrivelse til biskoppen, dateret Ringsted d. 30/6 1816. Der er dog ingen grund til at beskæftige sig med denne, – den bringer intet nyt og er holdt i den samme ynkelige tone, som kendes fra hans tidligere skrivelser af denne art.

Derimod er der grund til nu til slut at citere et par andre skrivelser, begge fra provst Mønster, Ringsted, fordi de belyser sagerne i deres slutfase.

Den første er dateret d. 7. maj 1815 og lyder:

„I Følge Deres Højærværdigheds Skrivelse af 4. f. Maaned undlader jeg ikke hermed at meddele, at Pastor Morten Nielsen, der i Nordrup er Constitueret, befinder sig i saa yderlig en Forlegenhed for det nødvendigste, at offentlig Skandale er en ligefrem Følge deraf, og idet jeg derfor hermed fremsender hans saare billige Regning, der er langt mindre, end hvad man byder en Daglejer, saa tør jeg ogsaa nære det Haab, at Deres Højærværdighed gunstigst vil hjælpe ham dertil, og

derefter entledige ham fra saa tungt et Vicariat, et Forslag jeg finder meget mere nødvendigt, som Pastor Gjemzøe endog skal have volde- ligt overfaldet og slaaet ham, selv om dette ikke er blevet juridisk bevist ved et derover optaget Politiforhør.

Og formener jeg, at Magister Boserup, Terslev, uden Vanskelighed kan overtage Nordrup Sogn og Pastor Gade i Førslev ligeledes Far- ringløse Sogn og besørge alt som i Vacance. – –

Der vindes derved saare meget, begge ere de brave og agtværdige Mænd og vil gøre hvad muligt er for at bringe Tingene i bedre Gang igen, saa den offentlige Forargelse, der saa længe har fundet Sted, kan ophøre.

Den anden skrivelse er dateret d. 18/11 1815, altså efter Højeste- retsdommen, den lyder i uddrag:

– – Kaldet har 286 Td. Tiendeydende Hartkorn, for hvilke ingen Tiendeforening er aftalt, og hvis Værdi ikke bestemt lader sig opgive, da Hr. Gjemzøe, deals for lang Tid har afhændet en Del af Tienden paa yderst ufordelagtige Vilkaar, og dels ved altid foran at optage Vederlag for den Del af Tienden, han havde tilbage, endog for flere Aar, aldrig har erholdt dens rimelige Værdi, – men højere end til 5 Skp. Bygs Værdi af Tønden kan Korn og Kvægtienden samt Små- redsel ikke anslaaes.

Offer og Accidencer kunne i det højeste anslås til 100 Rdl. Navne Værdi aarligen, og Avlingen, omtrent 70 Td. Land, ere ikke slet, men saa ilde mishandlet, at dens Indbringende i de første Aar vil være meget ringe.

Jeg er derfor overbevist om, at der til intet som helst Brug kan paalægges dette Embede nogen extraordinær Afgift.

Og at det vil være aldeles fornødent, at søge Beslag lagt paa Naa- desaaret for, om muligt, at sikre den gejstlige Enkekasse noget af sit Tilgodehavende.

At jeg endvidere, da Embedet ikke uden den heftigste Ubillighed

mod Eftermanden, kan taale nogen som helst extraordinær Byrde, ikke ser mig beføjet til at fremkomme med noget Forslag om Understøttelse til Gjemzøes Børn, men må overlade dette til deres Værger og Paarørende, eller hvem, der maatte kunne foreslaa nogen Udvej til Understøttelses Mulighed, hvorimod jeg paa Forlangende stedse skal bevidne deres Trang og sørgelige Forfatning.

Gjemzøes Bo er aldeles ikke extraderet fra ham, men er i den rædsommeste og indviklede Opbudsforfatning, hvorpaa han stedse med mueligste Anstrengelser og synderligt Held har arbejdet.

For Tiden er Hr. Pastor Eiler i Slotsbjærgby og Herredsfoged Harhof i Ringsted Opbudskommissærer, og den sidste har vel søgt at tilvejebringe Orden i Sagerne, men hidtil har det været fuldkommen umuligt. — — —

Om der nogensinde kom orden i pastor Gjemzøes sager eller hvorledes, er ikke undersøgt, heller ikke, hvordan det gik hr. Gjemzøe og hans børn, men det vides dog, at han i mange år var skriver ved Københavns ladegård.

Ved folketællingen 1845 finder vi ham boende i Farvergade 139, 1. sal, kvisten til gården. 74 år gl., gift, afskediget præst.

Og kirkebogen for Almindeligt Hospital i København oplyser:

C. C. Gjemzøe, Enkemand, Lem i Almindeligt Hospital, er død d. 6/12 1848 og begravet d. 15/12 1848.

Et meget omskifteligt liv var dermed afsluttet.

TIDLIGERE HISTORISKE ARBEJDER:

Hvorledes blev vore kirker fattige? Et bidrag til Farendløse kirkes økonomiske historie. Roskilde Stiftsblad 1959.

Søren Klestrup og hans tid. Årbog for Historisk Samfund for Sorø Amt 1963.

Præsten og digteren Hans Nordrup. – Samme sted 1967.

Om udskiftningen under Giesegård. – Samme sted 1968.

Et tilbageblik. – I bogen: Om liv og virke i Nordrup-Farendløse, udg. 1970.

Samt artikler i Ringsted Folketidende.

DIS-Danmark

